

ARTYKUŁY

Przesłano: 17-01-2022

Zaakceptowano do druku: 30-03-2022

ROLNICTWO EKOLOGICZNE W POLSCE. UDZIAŁ EKOLOGICZNYCH UŻYTKÓW ROLNYCH W KONTEKŚCIE EUROPEJSKIEGO ZIELONEGO ŁADU

Jolanta Jętkowska¹

Abstrakt: Znaczenie roli rolnictwa ekologicznego w Unii Europejskiej wraz z uchwaleniem Europejskiego Zielonego Ładu nabrało nowego wymiaru, szczególnie w kontekście definicji zrównoważonego rozwoju, opartej na współzależności trzech dziedzin życia: ekonomii, środowiska i społeczeństwa. W artykule przedstawiono genezę rolnictwa ekologicznego oraz skalę udziału ekologicznych użytków rolnych w UE oraz w Polsce w latach 2004-2020 w kontekście założeń Europejskiego Zielonego Ładu, którego jednym z celów jest uzyskanie 25% udziału ekologicznych użytków rolnych w UE w odniesieniu do ogólnej powierzchni upraw. W opracowaniu dokonano analizy danych dotyczących wielkości powyższego procentowego udziału w Polsce w odniesieniu do poszczególnych województw oraz dokonano analizy literatury, sprawozdań Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (lata 2004-2020) oraz danych z EUROSTAT (lata 2002-2020) dotyczących poziomu udziału ekologicznych użytków rolnych w krajach Unii Europejskiej i w Polsce, który jest uzależniony od wielu czynników. Analiza danych wskazała na regiony, które są liderami w poziomie udziału certyfikowanych ekologicznych użytków rolnych, jednak w tych regionach udział upraw roślin z przeznaczeniem na produkcję żywności ekologicznej (zboża, ziemniak, warzywa, owoce) wynosi zaledwie 22,11%, kiedy to w województwach o najniższym udziale ekologicznych użytków rolnych udział ten wynosi 35,36%. W związku z tym, nie można założyć tezy, że regiony, w których udział ekologicznych użytków rolnych jest największy, mogą służyć jako przykład dobrej ekologicznej praktyki rolnej w ujęciu zrównoważonego rozwoju, realizującej działanie „Od pola od stołu” i będącej częścią Europejskiego Zielonego Ładu, ponieważ czynniki determinujące poziom rozwoju rolnictwa ekologicznego w tych województwach nie zawsze spójne były z założeniami światowego zrównoważonego rolnictwa ekologicznego. W artykule przedstawiono również konieczność wprowadzenia w Polsce dodatkowych instrumentów, pozwalających na osiągnięcie w Polsce 25% udziału ekologicznych użytków rolnych w odniesieniu do ogólnej powierzchni gruntów rolnych.

¹ Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu (Poznań University of Life Sciences) | ORCID: 0000-0002-4577-1891 | e-mail: jolanta.jetkowska@up.poznan.pl

Słowa kluczowe: Europejski Zielony Ład, zrównoważony rozwój, rolnictwo ekologiczne

JEL: Q01, Q55, R11, Z13

ORGANIC FARMING IN POLAND. THE SHARE OF ORGANIC AGRICULTURAL LAND IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN GREEN DEAL

Jolanta Jętkowska¹

Abstract: The importance of the role of organic farming in the European Union has taken on a new dimension with the adoption of the European Green Deal, especially in the context of a definition of sustainable development based on the interdependence of three areas of life: economy, environment and society. The paper presents the origins of organic farming and the scale of the share of organic agricultural land in the EU and in Poland in the years 2004-2020 in the context of the principles of the European Green Deal, one of the objectives of which is to achieve a 25% share of organic agricultural land in the EU in relation to the total cultivated area. The paper analyses data on the above mentioned percentage share in Poland in relation to individual voivodeships and analyses literature, reports of the Agricultural and Food Quality Inspection (2004-2020) and EUROSTAT data (2002-2020) on the level of organic agricultural land in the EU countries and in Poland, which depends on many factors. The analysis of the data showed regions that are leaders in the level of certified organic agricultural land, but in these regions the share of crops for organic food production (cereals, potato, vegetables, fruit) is only 22.11%, while in voivodships with the lowest share of organic agricultural land this share is 35.36%. Therefore, it cannot be assumed that the regions with the highest share of organic agricultural land can serve as an example of good organic farming practice in terms of sustainable development, implementing the "farm to fork" measure and being part of the European Green Deal, because the factors determining the level of development of organic farming in these voivodships have not always been consistent with the assumptions of global sustainable organic farming. The article also presents the necessity of introducing additional instruments in Poland in order to achieve a 25% share of ecological agricultural land in relation to the total area of agricultural land.

Keywords: European Green Deal, sustainable development, organic farming

JEL Classification: Q01, Q55, R11, Z13

1. Wstęp

Geneza założeń Europejskiego Zielonego Ładu - planu strategicznego Unii Europejskiej znajduje swoje źródła w opracowaniu Klubu Rzymskiego „Granice Wzrostu”, zawierającym analizę dotyczącą ludzkości w obliczu wzrastającej liczebności populacji i malejących zasobów środowiska (Meadows, Meadows, Randers i Behrens, 1972). Autorzy opracowania wskazali na konieczność utrzymania równowagi światowej, m.in. poprzez zrównoważony rozwój gospodarczy z uwzględnieniem racjonalnego wykorzystania ograniczonych zasobów. W opracowanym w 1987 roku raporcie Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju zdefiniowano zrównoważony rozwój jako „trwały rozwój zaspokajający potrzeby teraźniejszości bez ryzyka, że przyszłe pokolenia nie będą mogły zaspokoić swoich potrzeb” (ONZ, 1987). Zwrot „zrównoważony rozwój” staje się coraz bardziej popularny, według statystyki wyszukiwarki „google” osiągnął ok. 8,4 mln wyników wyszukiwania w j. polskim oraz 2,57 mld w j. angielskim („sustainable development”).

Celem artykułu jest przedstawienie skali procentowego udziału ekologicznych użytków rolnych w Polsce w latach 2004-2020 w kontekście założeń Europejskiego Zielonego Ładu, którego jednym z celów jest uzyskanie 25% udziału powierzchni upraw ekologicznych. W związku z tym, iż Europejski Zielony Ład opiera się na definicji zrównoważonego rozwoju, w pierwszej części artykułu omówiono jego znaczenie. W niniejszym artykule przybliżono również zakres Europejskiego Zielonego Ładu w kwestii dotyczącej rolnictwa ekologicznego, historię i obecny stan rolnictwa ekologicznego w krajach UE oraz strukturę procentową udziału ekologicznych użytków rolnych w Polsce ze wskazaniem liderów – województw z największym udziałem powierzchni ekologicznych. Do osiągnięcia celu pracy wykorzystano analizę literatury, sprawozdań Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (lata 2004-2020) oraz danych z EUROSTAT (lata 2002-2020) dot. stanu rolnictwa ekologicznego w krajach UE i Polsce.

2. „Europejski Zielony Ład” w kontekście definicji zrównoważonego rozwoju

Europejski Zielony Ład jest odpowiedzią Unii Europejskiej na wdrożenie celów agendy ONZ dotyczącej zrównoważonego rozwoju 2030 i zobowiązaniem Komisji Europejskiej do rozwiązania problemów związanych z klimatem, przy założeniu osiągnięcia przez UE do roku 2050 zerowego poziomu emisji gazów cieplarnianych netto i oddzieleniu wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów naturalnych (Komisja Europejska, 2019). Plan ten zakłada sprawiedliwą transformację

gospodarki UE z myślą o zrównoważonej przyszłości, co ma uczynić Unię Europejską światowym liderem. Działania te mają również na celu sprawiedliwy, zdrowy i przyjazny środowisku system żywnościowy, nazywany strategią: „Od pola do stołu: sprawiedliwy, zdrowy i przyjazny środowisku system żywnościowy” (KE, 2019). Głównym zadaniem tej strategii jest budowanie łańcucha żywnościowego, działającego na rzecz konsumentów, producentów, klimatu i środowiska, tworząc nowy ekologiczny model biznesowy o obiegu cyrkularnym. Opracowany zostanie również plan zrównoważenia sektora produkcji zwierzęcej, z którego pochodzi 70% emisji gazów cieplarnianych wytwarzanych w rolnictwie UE (Komunikat Komisji Europejskiej, 2019).

Zgodnie ze strategią „Od pola do stołu” w dalszym ciągu będzie promowane rolnictwo ekologiczne, mające pozytywny wpływ na różnorodność biologiczną, powinien też rosnać rynek żywności ekologicznej. Celem Unii Europejskiej jest przeznaczenie do roku 2030 co najmniej 25% gruntów rolnych w UE na uprawy ekologiczne, będące elementem praktyk rolnych, sprzyjających pochłanianiu dwutlenku węgla przez glebę (Komunikat Komisji Europejskiej, 2020). Europejski Zielony Ład nawiązuje bezpośrednio do opracowanego w 1987 roku raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju „Nasza Wspólna Przyszłość”, którego autorzy wskazali na konieczność kształtowania gospodarki, przy uwzględnieniu świadomych relacji pomiędzy wzrostem gospodarczym a dbałością o środowisko, przy jednoczesnym dążeniu do sprawiedliwości społecznej. W modelu zrównoważonego rozwoju, zrównoważeniu podlegają opierające się o współzależności trzy dziedziny życia: środowisko, społeczeństwo i gospodarka. Również i opracowany przez ONZ raport „Problemy ludzkiego środowiska” nawoływał do ratowania ginącej przyrody i zatrzymania degradacji środowiska, wskazując na ograniczone zasoby energetyczne i surowcowe naszej planety (Thante, 1969). Kolejnymi działaniami zmierzającymi do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju było przyjęcie przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2015 roku rezolucji 70/1 – Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, ustanawiającej 17 celów zrównoważonego rozwoju oraz 169 powiązanych z nimi działań, zakładającej plan działań na rzecz ludzi, naszej planety i dobrobytu przy wzmocnieniu powszechnego pokoju w warunkach większej wolności (ONZ, 2015). W ujęciu międzynarodowym ogromne znaczenie we wdrażaniu celów Agendy ma FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) – agenda zajmująca się w ONZ sprawami żywienia i rolnictwa. Głównym celem FAO jest osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego dla wszystkich mieszkańców planety i zapewnienie im regularnego dostępu do wystarczającej ilości wysokiej jakości żywności (FAO, 2022). Rozwiązaniem proponowanym przez FAO jest prowadzenie produkcji rolniczej w systemie produkcyjnym nazywanym agroekologią, będącym unikalnym podejściem do zaspokojenia po-

trzeb obecnych i przyszłych pokoleń. Celem agroekologii jest stworzenie zróżnicowanych agroekosystemów, jak najwierniej naśladujących systemy naturalne (FAO, 2020). Agroekologia oznacza praktykę rolnictwa zrównoważonego, dostosowanego do lokalnych warunków i służącego zaspokajaniu lokalnych potrzeb. Organizacja FAO wskazuje na konieczność stworzenia globalnego systemu żywnościowego, bardziej produktywnego, jednocześnie zrównoważonego środowiskowo i społecznie, zdolnego do zapewnienia zdrowej i pożywej diety (FAO, 2022).

Zrównoważony rozwój jest jednym z głównych celów polityki unijnej. W 2001 roku przywódcy UE przyjęli dokument „Zrównoważona Europa dla lepszego świata. Strategia zrównoważonego rozwoju dla Unii Europejskiej”. Efektem tych działań była realizacja priorytetów UE, takich jak rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, przyjaznej środowisku przy jednoczesnym wspieraniu gospodarki o wysokim stopniu zatrudnienia i zapewnieniu spójności społecznej i terytorialnej (Stanny i Czarnecki, 2011). Plan strategiczny Europejski Zielony Ład zawiera w swoich założeniach produkcję bezpiecznej żywności w zrównoważonych systemach produkcji: zarówno w systemie agroekologicznym, jak i w systemie certyfikowanej produkcji ekologicznej.

3. Rolnictwo ekologiczne w krajach Unii Europejskiej – historia i terażniejszość

Koncepcji założeń rolnictwa ekologicznego należałoby doszukiwać się w początkach lat 50-tych XIX wieku oraz na początku XX wieku, kiedy to rozwój przemysłowienia przyczynił się m.in. do wyższego przyrostu populacji ludności. Przełomowym wydarzeniem było również odkrycie przez Liebiga w 1840 roku zasady minimum, określającej, iż wzrost i plon roślin są zdeterminowane i uwarunkowane dostępnością składnika występującego w niedoborze. Wdrożenie tej zasady przyczyniło się do zwiększenia efektywności plonu roślin ale również do eutrofizacji (przeżyźnienia) akwenów wodnych (Niggli, 2021). Na początku XX wieku wynaleziono sztuczne nawozy azotowe, których zastosowanie doprowadziło do przemysłowienia i motoryzacji rolnictwa, zaczęto również wprowadzać do produkcji rolnej pierwsze pestycydy. Wielki światowy kryzys gospodarczy w latach 30-tych XX wieku spowodował oprócz hiperinflacji dużą presję wobec sektora rolniczego dot. konieczności wzrostu produktywności. Sytuacja ta spowodowała, iż pewna część środowiska rolniczego sprzeciwiła się przemysłowym systemom produkcji żywności i zrzeszyła się w organizacje i grupy wspierające się wzajemnie, mając na celu produkcję żywności z poszanowaniem środowiska i bazującą na dobrej praktyce rolnej oraz dbaniu o zdrowie konsumentów.

Ponadto okres rozwoju powojennej gospodarki światowej XX wieku spowodował, że zauważono niepoohamowane niszczenie zasobów naturalnych i zakwestionowano celowość ciągłego wzrostu gospodarczego, zwracając szczególną uwagę na znaczenie naturalnych podstaw życia (Rogall, 2010). Największym wyzwaniem współczesnego rolnictwa jest w dalszym ciągu wyżywienie całej populacji ludności na świecie ale przy jednoczesnym zachowaniu bioróżnorodności i zdolności ekosystemu globalnego (Zegar, 2012). Kamieniem milowym w rozwoju ruchu ekologicznego było założenie w 1972 roku Międzynarodowej Federacji Rolnictwa Ekologicznego (IFOAM), ustanawiającej zwięzłą definicję rolnictwa ekologicznego jako systemu produkcyjnego, wzmacniającego i zachowującego zarówno zdrowotność gleb, ekosystem oraz ludzi, jednocząc zarówno tradycję, innowację oraz wiedzę (IFOAM, 2021). Rozwój rolnictwa ekologicznego w krajach Unii Europejskiej można podzielić na trzy fazy, które zaprezentowano w tabeli 1.

Nadanie kierunku rozwojowi rolnictwa ekologicznego w fazie Organic 2.0 spowodowało stopniowy wzrost jego udziału w ogólnej powierzchni uprawianych gruntów rolnych w UE, który w 2002 roku wynosił 3,8% (Eurostat, 2021). W latach 2012-2020 we Francji, Bułgarii, Chorwacji i Węgrzech odnotowano 100% wzrost udziału powierzchni ekologicznych. Na obszarze UE w 2020 roku największą powierzchnię certyfikowanych upraw ekologicznych posiadały kraje: Hiszpania (16,6%), Francja (17,1%), Włochy (14,2%) oraz Niemcy (10,8%), uzyskując łączną powierzchnię upraw ekologicznych w UE na poziomie 58,7% (Eurostat, 2022). W 2020 roku uprawy ekologiczne na obszarze UE zajmowały 14,72 mln ha i stanowiły 55,6% wzrostu udziału powierzchni upraw ekologicznych w porównaniu z rokiem 2012.

Rysunek 1 wskazuje, iż Austria z 25,3% poziomem udziału powierzchni ekologicznych jest jedynym krajem w UE, który już w roku 2019 przekroczył zalecany przez Europejski Zielony Ład poziom 25% udziału. W roku 2019 średni poziom powierzchni ekologicznych w UE wynosił 8,5%. Krajami, które przekroczyły ten poziom, oprócz Austrii były Estonia (22,3%), Szwecja (20,4%), Włochy i Czechy (po 15,2%), Łotwa (14,8%), Finlandia (13,5%), Dania (10,9%), Słowacja i Słowenia (po 10,3%) oraz Hiszpania (9,7%). Polska (3,5%) jest jednym z krajów o najniższym poziomie udziału powierzchni ekologicznych. Największy udział w strukturze powierzchni upraw ekologicznych w UE w 2019 roku stanowiły uprawy na gruntach ornych (45,8%) oraz trwałe użytki zielone 42,9%, będące zapleczem paszowym dla zwierząt, spełniając funkcje ekosystemowe oraz przyczyniając się do zwiększenia bioróżnorodności – 11,3% udziału stanowiły uprawy trwałe: drzewa owocowe i jagodowe, gaje oliwne, winnice (Eurostat, 2021).

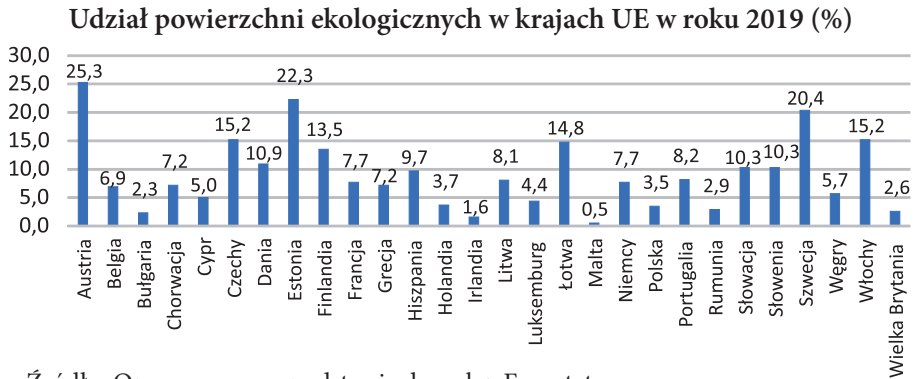
Tabela 1

Fazy rozwoju rolnictwa ekologicznego

<p>Organic 1.0 Narodziny koncepcji 1900-1972</p>	<p>Organic 2.0 Światowa standaryzacja rolnictwa ekologicznego 1972-2015</p>	<p>Organic 3.0 Gwarancja zrównoważonego rolnictwa i żywności (etap wyjścia z niszy, prowadzenie rolnictwa ekologicznego zgodnie z zasadami agroekologii) 2015→2030?→2050?</p>
<ul style="list-style-type: none"> - powrót do natury, - początki rolnictwa biodynamicznego (Kurs Rolniczy, 1924), - trendy reformatorskie, - wzrost świadomości środowiskowej, - zapoczątkowanie Wspólnej Polityki Rolnej (1962), - raport „Granice Wzrostu” (1972). 	<ul style="list-style-type: none"> - powstanie standardów rolnictwa ekologicznego – wytyczne IFOAM (1972 – rok założenia organizacji), - harmonizacja standardów ekologicznych w 80 krajach świata, - kryzys nadprodukcji żywności konwencjonalnej (lata 1970-1980), - wprowadzenie w UE Rozporządzenia WE 2092/91 dot. produkcji ekologicznej produktów rolnych i ich znakowania (1991), - reforma Wspólnej Polityki Rolnej (1992), - mocno rozwinięty światowy handel produktami ekologicznymi, - Agenda Celów Zrównoważonego Rozwoju (2015). 	<ul style="list-style-type: none"> - koncepcja i wdrażanie strategii Europejski Zielony Ład, - ekologizacja i szeroko zakrojona kultura innowacji, - dążenie do lepszej praktyki rolnej, - przejrzysta integracja, - porozumienia, partnerstwa i alianse, - dalsze uregulowania ustawodawcze dot. rolnictwa ekologicznego.

Źródło: Opracowano na podstawie prezentacji Research Institute of Organic Agriculture (2016).

Rysunek 1

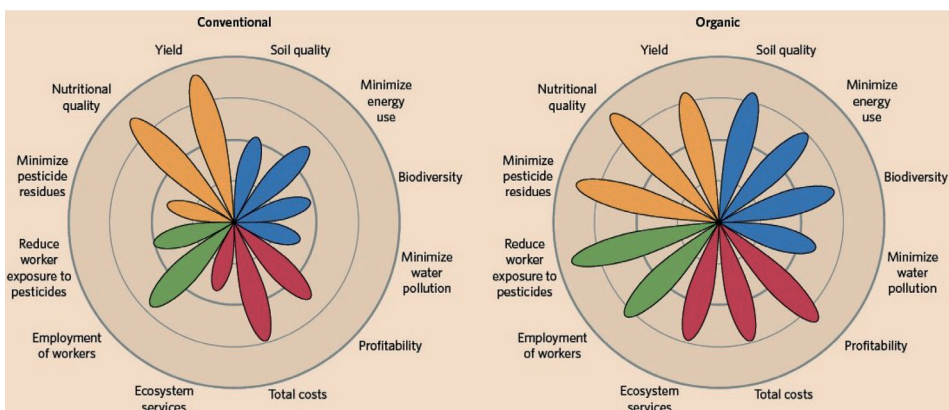

Źródło: Opracowano na podstawie danych z Eurostat.

Badania prowadzone przez amerykańskich naukowców Renagolda i Wachtera (2016) wskazały, iż żadna z form gospodarowania rolniczego nie jest tak zrównoważona jak rolnictwo ekologiczne, którego celem nie jest osiągnięcie wysokiego plonu produkcji ale dostarczenie bezpiecznej, odżywczej żywności, wyprodukowanej przy zminimalizowanym wpływie na środowisko, przy jednoczesnym osiągnięciu opłacalności ekonomicznej i zachowaniu dobrobytu społecznego. Przeprowadzona przez badaczy analiza porównawcza metody produkcji rolniczej konwencjonalnej i ekologicznej wykazała duże niezrównoważenie konwencjonalnej metody produkcji, szczególnie w zakresie dużego zanieczyszczenia wody, niestabilności ekosystemów, niskiej jakości gleby i ograniczonej bioróżnorodności.

Rysunek 2

Analiza porównawcza rolnictwa konwencjonalnego i ekologicznego

Źródło: Renagold, J., Wachter, J. (2016). Nature plants. Organic agriculture in the twenty first century, s. 4.

Obecna faza rozwoju rolnictwa ekologicznego Organic 3.0 oznacza zmianę roli ruchu ekologicznego, pozycjonując rolnictwo ekologiczne jako nowoczesny, innowacyjny system rolniczy działający w oparciu o regenerację zasobów oraz zachowujący odpowiedzialność w procesie produkcji oraz wystarczalność w konsumpcji (IFOAM, 2017). Rolnictwo ekologiczne, prowadzone zgodnie z założeniami agroekologii przyczyni się do zneutralizowania emisji dwutlenku węgla i pozwoli na utrzymanie miejsc pracy w rolnictwie, rozwijanie lokalnych zakładów przetwórczych, jednocześnie chroniąc przyrodę i klimat (Weizsäcker i Wijkman, 2018). Okres rozpoczęcia fazy Organic 3.0 bezpośrednio powiązany jest z uchwaleniem przez ONZ w roku 2015 celów zrównoważonego rozwoju, będzie to oznaczało dla rolnictwa ekologicznego szereg zmian legislacyjnych w celu dostosowania przepisów rolnictwa ekologicznego do wymogów rolnictwa zrównoważonego, nazywanego agroekologią. Potwierdziła to ekspertyza FAO, mówiąca o tym, iż nie wszystkie gospodarstwa ekologiczne są agroekologiczne, gdyż nie zawsze dążą do wspólnego celu, jakim jest utrzymanie zrównoważonych ekologicznych, społecznych i ekonomicznych systemów produkcyjnych a koncentrują się bardziej na praktykach produkcyjnych w rolnictwie i regulacjach dotyczących środków produkcji, podczas gdy agroekologia dąży do zintegrowania różnych zrównoważonych systemów produkcji i ma wpływ na globalny system żywnościowy (FAO, 2020).

Na poziomie UE rozpoczęto procedurę mającą na celu ocenę początkowego etapu realizacji strategii EZŁ, jakim jest działanie „Od pola do stołu”, w której to zdefiniowane będą konieczne do rozwiązania problemu w przechodzeniu na zrównoważone systemy żywnościowe, w tym brak spójności, kompleksowości i niedociągnięć regulacyjnych, w tym rynkowych oraz zachowań żywieniowych, mogących prowadzić do niezrównoważonych wzorców konsumenckich (KE, 2021). Realizacja przez UE planu strategicznego Europejski Zielony Ład, którego częścią jest rolnictwo ekologiczne, jest w pełni spójna z ogólnościową definicją zrównoważonego rozwoju, mającą na celu „rozwój samopodtrzymujący się”, w którym potrzeby teraźniejsze nie są zaspokajane kosztem zmniejszenia możliwości przyszłych generacji do zaspokojenia swoich potrzeb (Fiedor, Czaja, Graczyk i Jakubczyk, 2002).

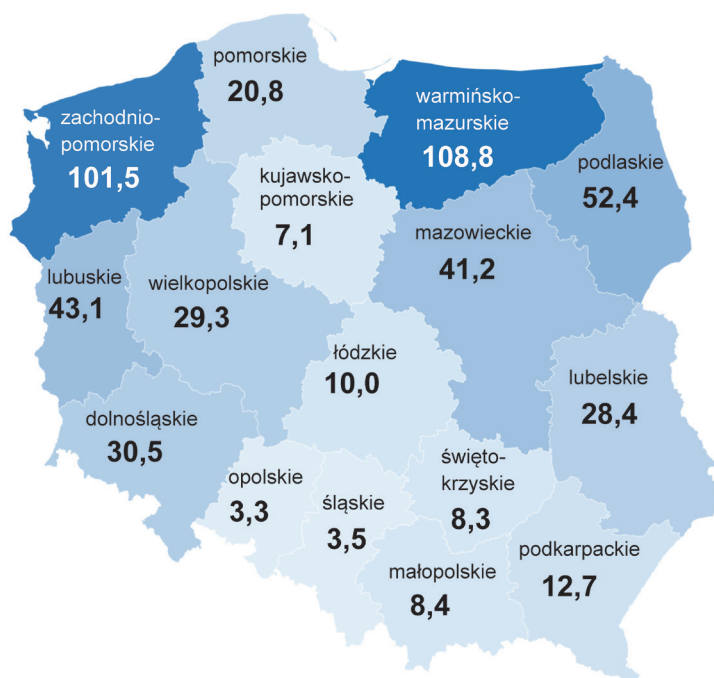
Wzrost zainteresowania rolnictwem ekologicznym w ostatnim okresie jest tendencją ogólnościową. Udział użytków rolnych na świecie wykorzystywanych przez ten typ rolnictwa w latach 2004–2018 wzrósł z ok. 30 do 71,5 mln ha, a całkowita powierzchnia ekologicznych UR w ostatnich 10 latach wzrosła o 69% (Raporty Polityki Insight, 2021).

4. Struktura rolnictwa ekologicznego w Polsce w świetle raportów Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) oraz danych z Eurostat

W Polsce rolnictwo ekologiczne zdefiniowane zostało przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi jako najbardziej prośrodowiskowa metoda produkcji rolnej, posiadająca dwoistą naturę: zarówno jako system pozytywnie wpływający na środowisko naturalne ale również odpowiedź na zmieniającą się strukturę popytu na rynku i rosnącą świadomość konsumentów, którzy wskazują, iż gotowi są płacić wyższe ceny za produkty wytworzone z poszanowaniem środowiska naturalnego oraz dobrostanu zwierząt (MRiRW, 2021). Łączna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych za rok 2020 wynosiła 509,3 tys. ha, co stanowiło 3,47% ogólnej powierzchni użytków rolnych w Polsce, wynoszącej 14,7 mln ha.

Rysunek 3

Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w 2020 (tys. ha)

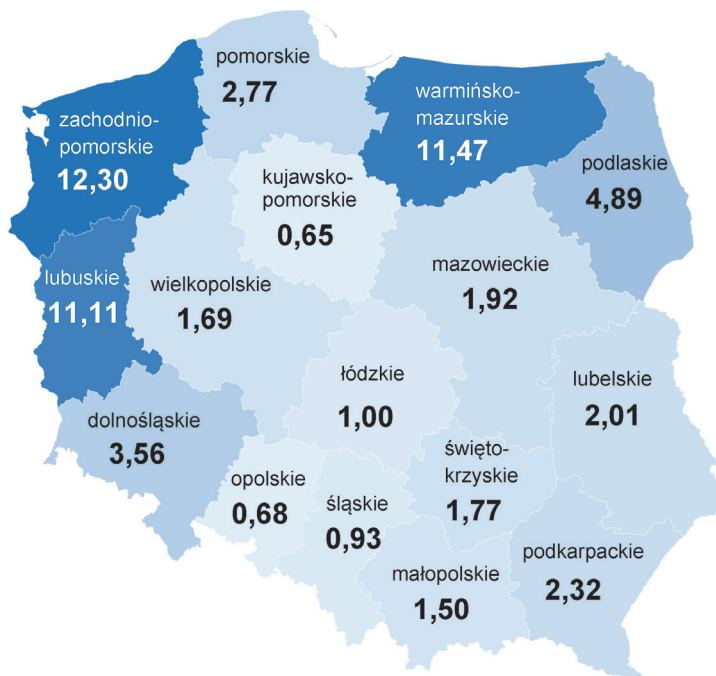
Źródło: Opracowano na podstawie danych z IJHARS za rok 2020.

Rysunek 3 wskazuje na duże zróżnicowanie wielkości ekologicznych użytków rolnych w poszczególnych województwach i dominującą rolę woj. warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego.

Procentowy udział wielkości powierzchni ekologicznych w poszczególnych województwach był bardzo zróżnicowany i uzależniony od komponentów zarówno gospodarczych, społecznych, jak i środowiskowych (przyrodniczych), nazywanych inaczej rentą położenia.

Rysunek 4

Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w 2020 (%)

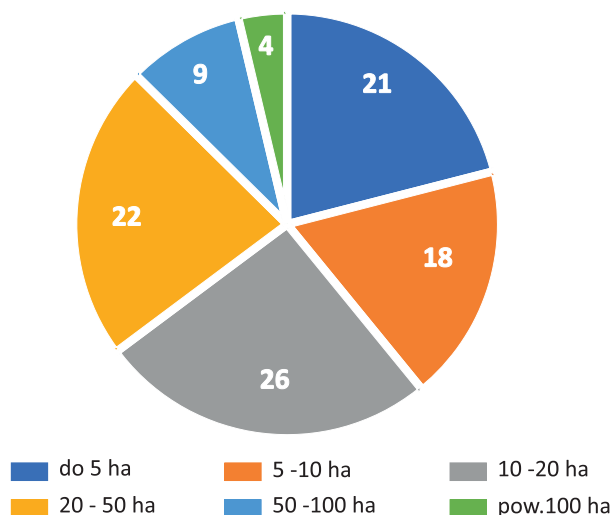

Źródło: Opracowano na podstawie danych z IJHARS za rok 2020.

W 2018 roku największy udział w strukturze gospodarstw ekologicznych miały gospodarstwa o pow. od 10 do 50 ha – 48% (25,7% to gospodarstwa o wielkości 10-20 ha, 22,6% – gospodarstwa o wielkości 20-50 ha) oraz gospodarstwa o pow. od 1 ha do 10 ha – 39% (21,0% – gospodarstwa o wielkości 1-5 ha, 18,1% – gospodarstwa o wielkości 5-10 ha). Udział gospodarstw ekologicznych o powierzchni pow. 50 ha wynosił 13%. W roku 2004 w momencie wejścia Polski do Unii Europejskiej, powierzchnia ekologicznych gruntów rolnych zaczęła wzrastać (IJHARS, 2004), co uwarunkowane było w dużej mierze systemami wsparcia, w tym finansowego w programach rolnośrodowiskowych na lata 2004–2006 i 2007–2013.

Rysunek 5

Struktura wielkości gospodarstw ekologicznych w Polsce
w roku 2018 (%)

Źródło: Opracowano na podstawie raportu z IJHARS 2017-2018.

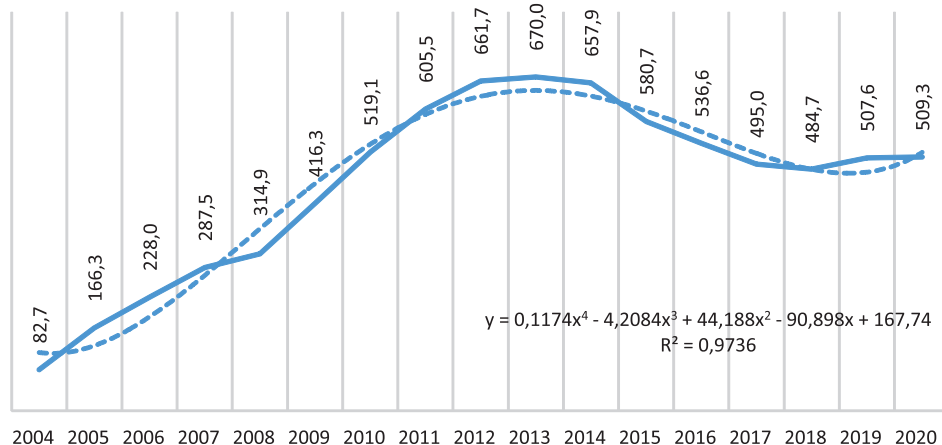
W kolejnej perspektywie finansowej zmniejszyły się zasady wsparcia finansowego w stosunku do ekologicznych gruntów rolnych, co przyczyniło się do spadku ich powierzchni w roku 2017 do poziomu 495 tys. ha, co stanowiło 32% spadku w porównaniu z rokiem 2013 (670 tys. ha). Przyczyn rezygnacji gospodarstw rolnych z udziału w ekologicznych systemach produkcji można dopatrywać się w niezrównoważeniu prowadzonych przez nie systemów produkcyjnych, polegających m.in. na niskim poziomie agroekologii, kiedy to po roku 2014 zaczęto preferować produkcyjne gospodarstwa ekologiczne.

Największy udział ekologicznych użytków rolnych znajduje się w województwach: zachodniopomorskim, lubuskim i warmińsko-mazurskim. M.in. w tych województwach, w wyniku całkowitej wymiany ludności po II wojnie światowej, w wyniku rekompensaty za utratę Kresów Wschodnich, Polacy osiedlili się po 1945 roku, ziemie te zostały nazwane Ziemią Odzyskanymi. W 1949 roku na skutek przymusowej kolektywizacji rolnictwa powstały w ww. województwach wielkoobszarowe uspołecznione państwowe gospodarstwa rolne (rysunek 7). W wyniku aktów nadania ziemi utworzone zostały również nieduże rodzinne gospodarstwa indywidualne. Z przyczyn socjologicznych i politycznych mniejszy był popyt na ziemię. Likwidacja Państwowych Gospodarstw Rolnych w wyniku transformacji gospodarczej (Ustawa, 1991) i wprowadzenie gruntów z tych gospodarstw do obro-

tu otworzyła drogę powiększania arealów rolnikom indywidualnym oraz nabywanie gruntów przez podmioty zainteresowane prowadzeniem działalności rolniczej. W wyniku zmiany struktury własności gruntów rolnych po likwidacji PGR, województwami z największą średnią powierzchnią użytków rolnych przypadających na gospodarstwo były województwa: zachodniopomorskie - 30,9 ha i warmińsko-mazurskie - 23,9 ha (GUS, 2021). Według danych z rolniczego portalu informacyjnego Agrofakty największy udział gospodarstw dużych (powierzchnia pow. 100 ha) posiadają województwa zachodniopomorskie (5,7%), lubuskie (4,1%) i warmińsko-mazurskie (3,1%) (Agrofakty, 2016).

Rysunek 6

Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce w latach 2004–2020 (tys. ha)

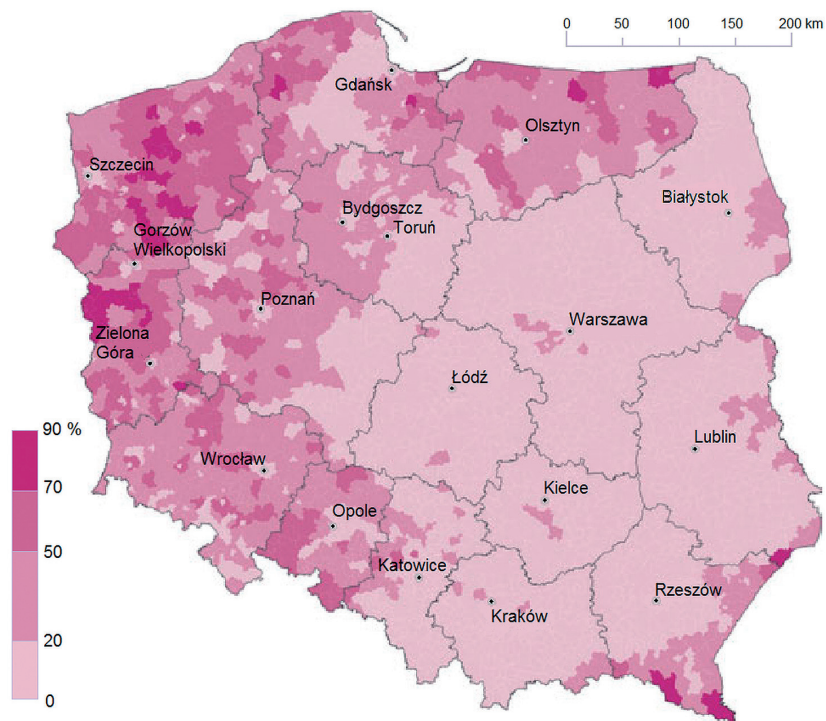
Źródło: Opracowano na podstawie danych z IJHARS.

Pomimo tego, iż województwa zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie posiadają największy udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce (łącznie 253 442 ha), jednak w ich strukturze upraw, powierzchnia upraw roślin z przeznaczeniem na produkcję żywności ekologicznej (zboża, ziemniak, warzywa, owoce) jest nieduża i wynosi odpowiednio: zboża – 40 998 ha, ziemniak – 250 ha, warzywa – 9 284 ha, owoce – 5 500 ha, co stanowi łącznie: 56 032 ha (22,1%) (IJHARS, 2018). W porównaniu z województwami, w których udział powierzchni użytków ekologicznych jest najmniejszy, tj. kujawsko-pomorskie, opolskie i śląskie, przy ich łącznej powierzchni ekologicznych użytków rolnych – 13 877 ha, powierzchnia upraw roślin z przeznaczeniem na produkcję żywności ekologicznej (zboża, ziemniak, warzywa, owoce) wynosi odpowiednio zboża – 3 981 ha, ziemniak – 73 ha, warzywa – 384 ha, owoce – 469 ha (łącznie

4 907 ha) i stanowi aż 35,36% łącznej powierzchni ekologicznych użytków rolnych w tych województwach.

Rysunek 7

Udział powierzchni użytków rolnych we władaniu uspołecznionych gospodarstw rolnych

Źródło: Bański, J. (2010). Atlas Rolnictwa Wsi. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Zakład Geografii Wsi i Rozwoju Regionalnego.

5. Badania i wnioski

Przeprowadzona powyżej analiza procentowego udziału ekologicznych użytków rolnych w Polsce wskazała na liderów % udziału: woj. zachodniopomorskie, woj. warmińsko – mazurskie i woj. lubuskie, zarówno biorąc pod uwagę procentowy udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w danym województwie w stosunku do ogólnej powierzchni gruntów rolniczych: 12,3% woj. zachodniopomorskie; 11,47% woj. warmińsko-mazurskie; 11,11% woj. lubuskie oraz biorąc pod uwagę łączną powierzchnię ekologicznych użytków rolnych w danym województwie (2020): 109 tys. ha w woj. warmińsko-mazurskim; 101,5 tys. ha – woj.

zachodniopomorskie; 43 tys. ha w woj. lubuskim. Trzy z tych województw (zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, lubuskie) osiągnęły wyższy poziom udziału rolnictwa ekologicznego niż wynosi średni poziom udziału rolnictwa ekologicznego w Unii Europejskiej (8,5%). Przeprowadzona analiza wykazała, iż województwa te to obszary Polski, na których w 1949 roku w większości powstały uspołecznione Państwowe Gospodarstwa Rolne. Duży udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w tych województwach spowodowany był w dużej mierze przede wszystkim uwarunkowaniami środowiskowymi (renta położenia), społecznymi (zasoby siły roboczej) oraz ekonomicznymi (renta polityczna w postaci systemów wsparcia finansowego do użytkowanych ekologicznie powierzchni). W województwach, w których udział ekologicznych użytków rolnych jest największy, udział powierzchni upraw roślin z przeznaczeniem na produkcję żywności ekologicznej (zboża, ziemniak, warzywa, owoce) wynosi zaledwie 22,11%, kiedy to w województwach o najniższym udziale ekologicznych użytków rolnych poziom ten wynosi 35,36%.

Mając na uwadze przeprowadzoną analizę wielkości powierzchni, udział procentowy rolnictwa ekologicznego w odniesieniu do ogólnej powierzchni gruntów w Polsce oraz poziom procentowego udziału ekologicznych użytków rolnych w stosunku do średniego udziału rolnictwa ekologicznego w krajach Unii Europejskiej, liderami rolnictwa ekologicznego w Polsce są województwa zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie. Odpowiedź na pytanie, czy regiony te, pomimo tego, że są liderami procentowego udziału ekologicznych użytków rolnych, spełniają jednocześnie warunek zrównoważonego rolnictwa agroekologicznego, będącego częścią planu strategicznego „Europejski Zielony Ład” będzie wymagała przeprowadzenia analiz szczegółowych sytuacji rolnictwa ekologicznego w Polsce.

Realizacja przez Polskę planowanych działań związanych z rozwojem rolnictwa ekologicznego będzie prowadzona zgodnie ze strategią Europejskiego Zielonego Ładu „Od pola do stołu” i przewiduje szereg koniecznych do wprowadzenia zmian, opracowanych w formie Ramowego Planu Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2021-2027. Będą one polegały m.in. na wykorzystaniu w pełni potencjału polskiego sektora rolnictwa ekologicznego, tj. podwyższeniu wydajności produkcji ekologicznej, podniesieniu świadomości konsumentów i producentów, transferze wiedzy, innowacjach, wsparciu producentów ekologicznych i utrzymaniu zaufania do systemu rolnictwa ekologicznego (MRiRW, 2021). Osiągnięcie przez Polskę do roku 2030 25% udziału upraw ekologicznych wymaga wprowadzenia dodatkowych instrumentów finansowych, takich jak zwiększony dostęp rolników do kapitału, wprowadzenie nowych programów rolno-środowiskowych, dodatkowych inwestycji w infrastrukturę obszarów wiejskich i opracowania krajowych celów i polityki handlowej w zakresie

bezpieczeństwa nie tylko żywieniowego ale również ekosystemowego, wdrożenia działań opartych na wiedzy, polegającej na zaangażowaniu rolników w badania naukowe, dążeniu do poprawy wiedzy rolników, większej przejrzystości całego łańcucha żywieniowego, zwiększeniu roli uczelni wyższych oraz ośrodków doradztwa rolniczego w zakresie edukacji dotyczącej rolnictwa ekologicznego. Działania powyższe przyczynią się do agroekologicznego zrównowazenia, będącego celem strategii Europejski Zielony Ład.

LITERATURA

1. Bański, J. (2010). *Atlas Rolnictwa Wsi* (s. 35). Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Zakład Geografii Wsi i Rozwoju Regionalnego. Pobrane z: https://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGWiRL/ARP/03.Rozwoj%20gospodarki%20rolnej%20w%20Polsce.pdf
2. EUROSTAT. (2021). Pobrane z: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=org_cropar_h2&lang=en (10.12.2021).
3. EUROSTAT. (2021). Pobrane z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Organic_farming_statistics#Total_organic_area (10.12.2021).
4. EUROSTAT. (2021). Pobrane z: https://ec.europa.eu/eurostat/dat/database?node_code=org (10.12.2021).
5. FAO. (2022). Pobrane z: <https://www.fao.org/about/en/> (04.02.2022).
6. FAO. (2020). *Agroekologia w Europie i Środkowej Azji*. Pobrane z: <https://doi.org/10.4060/ca8299en> (04.02.2022).
7. FAO. (2022). Pobrane z: <https://www.fao.org/3/ca2079en/CA2079EN.pdf> (04.02.2022).
8. Fiedor, B., Czaja, S., Graczyk, A., Jakubczyk, Z. (2002). *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych* (s. 230). Wydawnictwo: C.H. Beck.
9. Gradziuk, P., Matyka, M., Poczta, W., Czerniak, A., Czubak, W., Jończyk, K., Kopiński, J., Kozyra, J., Pawlak, K., Sadowski, A., Siebielec, G., Stalenga, J., Wawer, R., Zawalińska, K., Berbeć, A., Krupin, V., Madej, A., Skowron, P., Jendrzewski, B., Komisarek, D., Łopatka, A., Wojciechowska, A., Klepacki, B., Wrzaszcz, W., Gradziuk, K., Trociewicz, A. (2021). *Wpływ Europejskiego Zielonego Ładu na polskie rolnictwo* (s. 125). Raporty Polityki Insight 2021. Warszawa: Polityka Insight Sp. z o.o. DOI: 10.13140/RG.2.2.35624.49922/1.
10. GUS. (2021). Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/psr-2020/powszechny-spis-rolny-2020-raport-z-wynikow,4,1.html> (27.03.2022).
11. IFOAM Organics International. (2021). Pobrane z: <https://www.ifoam.bio/why-organic/organic-landmarks/definition-organic> (10.12.2021).
12. IFOAM Organics International. (2017). Pobrane z: <https://www.ifoam.bio/why-organic/organic-landmarks/organic-30-truly-sustainable> (12.12.2021).
13. Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. (2021). Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/ijhars/dane-o-rolnictwie-ekologicznym> (13.12.2021).
14. Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. (2021). Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/ijhars/raport-o-stanie-rolnictwa-ekologicznego-w-polsce> (13.12.2021).

15. Komisja Europejska. (2020). Pobrane z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_pl (10.12.2021).
16. Komisja Europejska. (2019). Pobrane z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_pl (10.12.2021).
17. Komisja Europejska. (2021). Pobrane z: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13174-Sustainable-EU-food-system-new-initiative_en (06.02.2022).
18. Meadows, D., Meadows, D., Randers, J., Behrens, W. (1972). *The Limits to Growth* (s. 12). New York: Universe Book.
19. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (2021). Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/rolnictwo-ekologiczne1> (10.12.2021).
20. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (2021). Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/ramowy-plan-dzialan-dla-ywnosci-i-rolnictwa-ekologicznego-w-polsce> (06.02.2022).
21. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (2021). Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/wprpo2020/plan-strategiczny-dla-wpr-na-lata-2023-2027-wersja-40--przyjety-przez-rade-ministrow> (06.02.2022).
22. Niggli, U. (2021). *Alle satt? Ernährung sichern für 10 Milliarden Menschen* (s. 33). Salzburg – Wien, Residenzverlag.
23. Research Institute of Organic Agriculture. (2016). *Entwicklung Biolandbau* (s. 8).
24. ONZ. World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*, 5-7.
25. ONZ. (2022). Pobrane z: http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf (03.02.2022).
26. Renagold, J., Wachter J. (2016). *Nature plants. Organic agriculture in the twenty-first century*. Pobrane z: https://www.researchgate.net/publication/293014068_Organic_agriculture_in_the_twenty-first_century (01.12.2021).
27. Rogall, H. (2018). *Ekonomia zrównoważonego rozwoju, Teoria i praktyka* (s. 31). Wydawnictwo: Zysk i S-ka.
28. Rolniczy portal informacyjny Agrofakty. (2016). Pobrane z: <https://www.agrofakt.pl/wp-content/uploads/2019/05/gospodarstwa-100ha-mapa-udzial.jpg.webp> (27.03.2022).
29. Stanny, M., Czarnecki, A. (2011). *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski* (s. 19). Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk.
30. Thante, U.S. (1969). *Problem of the human environment: report of the Secretary-General by United Nations* (s. 47). Economic and Social Council.
31. Stanny, M. (2013). *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*. Warszawa: IRWIR PAN.
32. Ustawa z 19.10.1991 o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa. Dz.U. 1991, nr 107, poz. 464.
33. Weizsäcker, von E., U., Wijkman, A. (2018). *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet*, 136-137. Springer.
34. Zegar, J. S. (2012). *Współczesne wyzwania rolnictwa* (s. 59). Warszawa: PWN.